

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

Гончарова О. С., Мірошніченко С. В., Олійник О. М., Рябченко О. Л.,

ОСНОВНІ ВИМОГИ ТА МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ
ДО ВИКОНАННЯ, ОФОРМЛЕННЯ ТА ЗАХИСТУ
ВИПУСКНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ МАГІСТРА
З ІСТОРІЇ ТА ПРАВОЗНАВСТВА

Методичні рекомендації

Харків – 2021

Автори:

Гончарова О. С. – кандидат історичних наук, доцент, завідувачка кафедри історії України Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Мірошніченко С. В. – кандидат історичних наук, доцент, декан історичного факультету Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Олійник О. М. – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри суспільно-правових дисциплін і менеджменту освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Рябченко О. Л. – доктор історичних наук, професор, завідувачка кафедри всесвітньої історії Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Рецензенти:

Богдашина О. М. – доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Солошенко О. М. – кандидат історичних наук, доцент, завідувачка кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін Харківського національного університету будівництва та архітектури

Гончарова О. С., Мірошніченко С. В., Олійник О. М., Рябченко О. Л. Основні вимоги та методичні поради до виконання, оформлення та захисту випускної кваліфікаційної роботи магістра з історії та правознавства. – Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2021. – 54 с.

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Протокол № 5 від 11.05.2021 р.

© Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2021

© Гончарова О.С., Мірошніченко С.В.,
Олійник О.М., Рябченко О.Л., 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ПІДГОТОВКА ДО НАПИСАННЯ ВИПУСКНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	6
1.1. Вибір теми випускної кваліфікаційної роботи	6
1.2. Затвердження теми випускного кваліфікаційного дослідження	7
1.3. Призначення наукового керівника та його обов'язки	7
1.4. Складання календарного плану	9
1.5. Формування задуму та складання робочого плану	10
РОЗДІЛ 2. ЗБИРАННЯ ТА ОБРОБКА МАТЕРІАЛІВ, НЕОБХІДНИХ ДЛЯ НАПИСАННЯ ВИПУСКНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	11
2.1. Вивчення літератури та опублікованих джерел	11
2.2. Науково-дослідна робота в архівах	14
2.3. Збирання необхідного матеріалу за допомогою комп'ютерних технологій	16
2.4. Систематизація зібраних матеріалів	18
РОЗДІЛ 3. РОБОТА НАД ТЕКСТОМ ВИПУСКНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	18
3.1. Вимоги та рекомендації до написання тексту	18
3.2. Структура випускної кваліфікаційної роботи	20
3.3. Вимоги до змісту структурних частин випускної кваліфікаційної роботи	20
3.3.1. Титульний аркуш	20
3.3.2. Анотація та ключові слова	20
3.3.3. Зміст	21
3.3.4. Перелік умовних скорочень	21
3.3.5. Вступ	21
3.3.6. Основна частина	23
3.3.7. Висновки	23

3.3.8. Список використаних джерел та літератури	24
3.3.9. Додатки	24
3.4. Мова і стиль викладу наукового матеріалу	25
3.5. Правила цитування	26
3.6. Остаточна обробка тексту роботи	27
3.7. Апробація результатів дослідження	28
РОЗДІЛ 4. ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ ВИПУСКНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	28
4.1. Загальні вимоги до оформлення роботи	28
4.2. Оформлення посилань	31
4.3. Вимоги до оформлення ілюстрацій, таблиць, карт	31
4.3. Вимоги до оформлення приміток	32
3.4. Вимоги до оформлення списку використаних джерел та літератури	33
3.5. Вимоги до оформлення додатків	35
РОЗДІЛ 5. ПІДГОТОВКА ДО ЗАХИСТУ ТА ЗАХИСТ ВИПУСКНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	36
5.1. Підготовка до попереднього захисту випускної кваліфікаційної роботи та її проведення	36
5.2. Рецензування випускної кваліфікаційної роботи	38
5.3. Підготовка здобувача до захисту випускної кваліфікаційної роботи	40
5.4. Захист випускної кваліфікаційної роботи	42
5.5. Критерії оцінювання	44
ДОДАТКИ	46

ВСТУП

Магістерський рівень вищої освіти, відповідно до чинного Закону України «Про вищу освіту», передбачає здобуття особою поглиблених теоретичних та/або практичних знань, умінь, навичок за обраною спеціальністю (чи спеціалізацією), загальних засад методології наукової та/або професійної діяльності, інших компетентностей, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності. Одним з напрямів підготовки магістрантів до наукової діяльності є написання ними випускного кваліфікаційного дослідження.

Документом, що регламентує загальний порядок організації, написання та захисту кваліфікаційних робіт здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди є «Положення про випускні кваліфікаційні роботи здобувачів першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівнів вищої освіти ХНПУ імені Г. С. Сковороди», що затверджене Вченою радою університету, протокол № 2 від 22 лютого 2021 р. У ньому зазначається, що магістерська кваліфікаційна робота є самостійним дослідженням наукової проблеми. Вона є видом академічної роботи, що систематизує набуті здобувачем знання та вміння у певній сфері. Виконання й захист кваліфікаційної роботи дозволяють визначити рівень теоретичної і практичної підготовки здобувача, перевірити його здатність бути дипломованим фахівцем із певної освітньої програми.

Робота, що подається на захист має відповідати вимогам, що визначаються «Положенням». Методичний посібник «Основні вимоги та методичні поради до виконання, оформлення та захисту випускної кваліфікаційної роботи магістра з історії та правознавства», складений на його основі, покликаний допомогти здобувачам другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Історія) ознайомитись з правилами написання та оформлення випускних кваліфікаційних робіт й полегшити роботу викладачів, які здійснюють наукове керівництво магістерськими дослідженнями.

РОЗДІЛ 1

ПІДГОТОВКА ДО НАПИСАННЯ ВИПУСКНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

При написанні випускної кваліфікаційної роботи необхідно пройти такі підготовчі етапи:

1. Чітко сформулювати тему магістерського дослідження;
2. Отримати схвалення обраної теми кафедрою;
3. Узгодити завдання та графік виконання роботи з науковим керівником;
4. Скласти робочий план випускної кваліфікаційної роботи та узгодити його з науковим керівником.

Дотримання саме такої послідовності при підготовці випускної кваліфікаційної роботи в значній мірі сприятиме її успішному написанню та захисту.

1.1. Вибір теми випускної кваліфікаційної роботи

Дуже важливе значення для здобувача другого (магістерського) рівня освіти має вибір теми випускної кваліфікаційної роботи, бо від цього залежить успіх її написання та захисту. Тему здобувач має право, враховуючи свої наукові інтереси, обрати самостійно з переліку запропонованих випускною кафедрою. Розробляючи перелік тем магістерських досліджень викладачі враховують актуальність та новизну; ступінь вивчення проблеми та перспективність її подальшого дослідження; наявність доступної й достатньої для розкриття теми джерельної бази; її відповідність плану наукових досліджень кафедри або індивідуального плану наукової роботи керівника. «Положенням» також дозволено обрання здобувачем теми, що виходить за рамки рекомендованої тематики. У такому випадку він має обґрунтувати її відповідність вказаним вище критеріям, бути актуальною та відповідати сучасному стану і перспективам розвитку науки. Свій вибір студент обов'язково узгоджує зі своїм науковим керівником.

Відзначимо, що сама назва випускної кваліфікаційної роботи повинна бути по можливості короткою (як правило, не більше 10-12 слів), вказувати на мету дослідження, відповідати обраній спеціальності та суті вирішення наукової проблеми, хоча у назві не бажано використовувати ускладнену термінологію. Іноді, для більшої конкретизації, до назви слід додавати невеликий підзаголовок.

1.2. Затвердження теми випускного кваліфікаційного дослідження

Тема випускної кваліфікаційної роботи та науковий керівник затверджується випускною кафедрою на підставі особистої заяви здобувача (Додаток 1) у вересні-жовтні першого року навчання. Обрана тема обговорюється і рекомендується, до затвердження вченою радою факультету, на засіданні кафедри у присутності здобувача та його наукового керівника. Під час обговорення викладачі кафедри повинні допомогти здобувачу остаточно уточнити тему випускної кваліфікаційної роботи, звернути його увагу на важливі аспекти і стан наукової розробки обраної проблеми, можливу методологічну основу її дослідження, оптимальну джерельну базу та можливе практичне значення. Після затвердження теми вченою радою історичного факультету видається спеціальний наказ ректора університету, що закріплює це рішення. У разі необхідності тема випускної кваліфікаційної роботи може бути уточнена рішенням кафедри (не пізніше ніж за один місяць до захисту).

1.3. Призначення наукового керівника та його обов'язки

Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи призначається з числа викладачів відповідної кафедри, обізнаних у даній науковій проблемі і здатних надати здобувачу суттєву організаційно-методичну допомогу в підготовці роботи, на тому ж засіданні на якому тема роботи рекомендується до затвердження. В окремих випадках, коли робота виконується на межі різних наукових напрямів, кафедра, окрім наукового керівника, може призначити одного або двох наукових консультантів.

Не підміняючи функцій здобувача, науковий керівник повинен виступати вмілим, досвідченим і доброзичливим наставником, який діє в таких

напрямах:

- керуючись існуючою на кафедрі тематикою випускних кваліфікаційних робіт, допомагає здобувачу обрати найбільш перспективний і актуальний напрям дослідження;
- ознайомлює здобувача з вимогами кафедри і факультету щодо підготовки та захисту випускної кваліфікаційної роботи і коментує їх;
- подає здобувачу допомогу в розробці календарного плану-графіка на весь період виконання випускної кваліфікаційної роботи (від вибору теми до захисту роботи);
- рекомендує здобувачу необхідну наукову літературу та джерела з теми випускної кваліфікаційної роботи, допомагає в обранні методів дослідження;
- регулярно проводить зі здобувачем консультації, які повинні мати змістовний характер: складання плану роботи, обговорення використовуваних прийомів і методів наукового дослідження, джерельної бази роботи, нової наукової літератури, змісту та оформлення окремих структурних частин роботи, тощо;
- контролює хід виконання здобувачем випускної кваліфікаційної роботи та дотримання плану-графіка та періодично інформує кафедру про стан підготовки роботи;
- надає допомогу здобувачу в підготовці наукових публікацій за результатами дослідження і сприяє їх опублікуванню у фахових виданнях, матеріалах наукових конференцій, симпозіумів, круглих столів та ін.;
- проводить бесіди зі здобувачами з приводу необхідності дотримання академічної доброчесності при підготовці тексту випускної кваліфікаційної роботи та несе відповідальність за випадки виявлення академічного плагіату у ній;
- знайомиться з текстом випускної кваліфікаційної роботи, дає поради з приводу підготовки до захисту;

- складає відгук на випускню кваліфікаційну роботу (з висновком щодо можливості її захисту) не пізніше як за два тижні до захисту на засіданні Кваліфікаційної комісії та доповідає про його зміст під час виступу на захисті роботи;
- надає здобувачу допомогу в доопрацюванні роботи, якщо захист кваліфікаційної роботи Державною екзаменаційною комісією визнається незадовільним й дається згода на повторний захист роботи без зміни теми.

Отже, успішність написання і захисту випускної кваліфікаційної роботи значною мірою залежить від того, наскільки ефективно буде побудована співпраця здобувача та його наукового керівника.

1.4. Складання календарного плану

Своєчасному та якісному виконанню випускної кваліфікаційної роботи сприятиме детально складені завдання на кваліфікаційну роботу та індивідуальний календарний план роботи. Вони складаються за загальним взірцем, визначеним «Положенням» (Додаток 2 та 3), здобувачем спільно з науковим керівником та затверджується рішенням випускної кафедри. План-графік складається у трьох примірниках, один з яких залишається у здобувача, другий передається науковому керівнику, а третій – зберігається на кафедрі. План має містити вказівки щодо послідовності виконання окремих етапів та враховувати визначені кафедрою терміни проміжного контролю виконання випускної кваліфікаційної роботи. Здобувачі зобов'язані дотримуватися термінів проміжного контролю виконання магістерської роботи, своєчасно надавати науковому керівникові проміжні звіти про результати власного дослідження, а у випадках його порушення надавати аргументовані пояснення науковому керівнику або завідувачу кафедри. Зміна плану-графіка написання випускної кваліфікаційної роботи дозволяється тільки за згодою наукового керівника. У випадку розбіжностей думок з приводу цього у здобувача та наукового керівника, остаточне рішення приймає завідувач кафедри. Уміло складений календарний план допоможе здобувачу раціонально організувати

свою роботу, а науковому керівнику ефективно контролювати хід виконання дослідження та вчасно надавати потрібну методичну допомогу.

1.5. Формування задуму та складання робочого плану

Наступним важливим кроком є формулювання загального задуму випускної кваліфікаційної роботи. Здобувач повинен чітко визначитись, якої головної мети він намагається досягти при написанні роботи; сформулювати усі завдання, які необхідно вирішити для досягнення цієї мети; визначити ступінь актуальності та доцільності обраної теми для розвитку історичної науки; визначити зв'язок обраного напрямку дослідження з науковими планами та програмами Університету, історичного факультету та кафедри, на якій виконується випускна кваліфікаційна робота; визначити історіографію проблеми та коло необхідних джерел та їх доступність для дослідження; обрати для своєї роботи найбільш удосконалену методику й основні методи наукового дослідження; визначити можливу структуру роботи.

Після формування загального задуму дослідження здобувач складає робочий план дослідження, який в подальшому уточняється. Він має довільну форму й включає в себе назви всіх структурних частин випускної кваліфікаційної роботи з зазначенням обов'язкових рубрик. Це дозволить здобувачу усвідомити черговість і логічну послідовність запланованих робіт з написання тексту випускної кваліфікаційної роботи та знайти оптимальні шляхи поставлених завдань. Робочий план має динамічний, рухливий характер і не повинен сковувати розвиток ідеї та задуму дослідника. Зберігаючи певний чіткий і визначений науковий напрямок у роботі, здобувач вносить зміни до нього, попередньо узгодивши їх з науковим керівником. За умови розбіжностей у здобувача та його керівника щодо таких змін, остаточне рішення приймає завідувач кафедри. Правильне складання й ретельне дотримання робочого плану значно полегшить роботу здобувача над випускною кваліфікаційною роботою, а науковому керівнику дозволить повною мірою простежити всі етапи дослідження.

РОЗДІЛ 2

ЗБИРАННЯ ТА ОБРОБКА МАТЕРІАЛІВ, НЕОБХІДНИХ ДЛЯ НАПИСАННЯ ВИПУСКНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Найбільш тривалим, складним і відповідальним етапом при написанні випускного кваліфікаційного дослідження є збирання та обробка необхідного для написання роботи матеріалу. Збір матеріалу розпочинається вже на етапі вибору та затвердження теми. Цей етап включає в себе:

- вивчення літератури та опублікованих джерел за темою дослідження й складання бібліографії;
- вивчення та обробка документальних матеріалів з архівних фондів;
- вивчення речових та архітектурних пам'яток, які можуть виступати в якості історичного джерела при написанні випускної кваліфікаційної роботи;
- вивчення й обробка фотодокументів, малюнків та інших графічних джерел інформації;
- збирання необхідного фактичного матеріалу під час різноманітних навчальних практик та польових експедицій, в яких здобувач брав участь за час свого навчання в Університеті.

Зупинимося на основних з них.

2.1. Вивчення літератури та опублікованих джерел

Перш за все, здобувач повинен вивчити літературу та опубліковані джерела за темою роботи і скласти її бібліографію.

Збирання матеріалу необхідно розпочинати з виявлення наукової літератури з обраної теми. Це обумовлено тим, що тільки оволодівши накопиченими наукою знаннями за цією темою здобувач зможе правильно визначити напрям пошуків для її подальшого дослідження та підготовки якісної випускної кваліфікаційної роботи. Також важлива та обставина, що науковий апарат багатьох монографій і статей, особливо історіографічного характеру, містить значну інформацію про історичну літературу, яку ще необхідно знайти й вивчити, та коло джерел, які мають перспективу для можливого використання

в роботі. При цьому здобувач повинен враховувати, що необхідний йому матеріал можна знайти не тільки в працях на окрему обрану тему, але й у загальних історичних та правознавчих працях. Така постановка справи дає змогу здобувачу цілеспрямованіше шукати літературу й опубліковані джерела за обраною темою і краще опрацювати матеріал, що поданий у працях попередників, бо витoki основних питань проблеми майже завжди закладені в попередніх дослідженнях.

Для виявлення літератури й опублікованих джерел за темою випускної кваліфікаційної роботи необхідно перш за все обов'язково звернутися до систематичних і алфавітних каталогів навчально-методичних кабінетів кафедр історичного факультету, бібліотеки ХНПУ імені Г.С. Сковороди, Центральної наукової бібліотеки ХНУ імені В.Н. Каразіна та ХДНБ імені В.Г.Короленка, а в разі необхідності попрацювати також у каталогах інших, як вітчизняних, так і закордонних, бібліотек. При цьому необхідно враховувати, що дедалі більша кількість бібліотек України та інших країн створюють електронні версії своїх каталогів і часто розміщують їх у мережі Інтернет. Це дозволяє здобувачу через використання ресурсів, розміщених в мережі Інтернет, значно інтенсифікувати процес пошуку необхідної йому бібліографічної інформації. Для пошуку літературних джерел студенту доцільно також використовувати інформаційні видання, метою випуску котрих є оперативна інформація як про самі публікації, так і найсуттєвіші моменти їх змісту. Нині випуском інформаційних видань займаються наукові бібліотеки, Український інститут науково-технічної та економічної інформації (УкрНТЕІ), Книжкова палата України. Інститут реєстрації інформації НАН України, служби науково-технічної інформації міністерств, відомств та деяких наукових установ. Використання здобувачем різноманітних інформаційних видань та бібліографічних довідників значно прискорює процес пошуку літератури та опублікованих джерел з обраної проблеми.

Після вивчення каталогів, інформаційних видань і бібліографічних довідників здобувач замовляє необхідну літературу до читального залу

бібліотеки й під час поверхового огляду відбирає з неї ті монографії, збірники, брошури, статті тощо, які безпосередньо стосуються теми випускної кваліфікаційної роботи і зможуть допомогти при її написанні. Для цього доцільно попередньо ознайомитися з їх змістом, прочитати анотацію, вивчити структуру і науковий апарат, переглянути окремі сторінки. Якщо поверховий огляд не дозволяє встановити цінність тієї чи іншої монографії, то необхідно прочитати вступ, найбільш важливі розділи та висновки і тільки після цього вирішувати питання про доцільність її використання в випускній кваліфікаційній роботі. Звичайно, виконуючи роботу, здобувачу доведеться прочитати до 1000 книг і статей, з яких приблизно 100-150 увійдуть до бібліографії роботи, тобто будуть детально вивчені. Усі відібрані книги і статті треба обов'язково прочитати в оригіналі.

Вивчаючи літературу й опубліковані джерела, треба добирати тільки достовірну інформацію. Достовірність наукових фактів, наведених у будь-якій монографії чи статті повною мірою залежить від цільового призначення й достовірності джерельної бази. Очевидно, що офіційне видання, опубліковане від імені державних або громадських організацій, установ і відомств, містить матеріали, точність яких викликає найменше сумнівів. Про ступінь достовірності вихідної інформації також свідчить науковий і професійний авторитет автора монографії або статті, його світогляд і належність до тієї чи іншої наукової школи. В усіх випадках слід добирати тільки останні дані, найавторитетніші літературні джерела, в яких точно вказано, звідки взято інформацію. До всіх фактів, узятих із літературних джерел, здобувач повинен підходити критично. Не можна забувати, що життя постійно йде вперед, розвивається суспільство, держава, наука. Те, що вважалося абсолютно точним учора, сьогодні може виявитися неточним, а часом і неправильним.

При читанні відібраної літератури й опублікованих джерел здобувач повинен робити помітки. Читаючи літературу, краще записати більше або за можливості зробити ксерокопію цінного матеріалу, бо заздалегідь не завжди відомо, що з цього матеріалу може знадобитися, а повторний пошук веде до

зайвої втрати часу. Дуже велике значення має обробка записів у міру їх накопичення. Тут здобувачу потрібно виявити максимальну організованість. За систему зберігання записів можна взяти початковий робочий план випускної кваліфікаційної роботи, а потім – план-проспект. Корисно для кожного розділу роботи завести окрему папку, куди складати всі виписки стосовно цього розділу в послідовності, що відповідає викладенню матеріалу. Потім увесь матеріал треба систематизувати, тобто розмістити відповідно до плану, вилучити зайве (дублі, матеріали, що перетинаються то що). Подальша обробка матеріалу повинна дати відповідь на питання щодо повноти зібраної інформації, чи досить її для проведення магістерського дослідження.

Працюючи з літературою та опублікованими джерелами слід детально записати основні бібліографічні дані видання та анотацію цих публікацій, щоб не звертатися до цього багато разів. Такі записи бібліографічних даних допоможуть здобувачу швидко і правильно скласти історіографічний огляд та оформити список використаної в роботі джерел та літератури.

2.2. Науково-дослідна робота в архівах

Документальні матеріали, які зберігаються у фондах центральних і місцевих історичних архівів, у численних поточних архівах відомств і установ й у прирівняних до них за значенням та якістю джерельного матеріалу відділах рукописів бібліотек і музеїв України та зарубіжних країн, є цінним джерелом для написання випускної кваліфікаційної роботи.

Пошуки потрібного документального матеріалу в архіві слід починати з уважного вивчення путівника даного архіву та реєстру описів. Це дозволяє швидко знайти і замовити необхідні для вивчення архівні справи. Для визначення достовірності інформації, що міститься в архівному документі, необхідно провести джерелознавчий аналіз або наукову критику цього документа. Джерелознавчий аналіз складається з цілої низки послідовно вирішуваних питань вивчення історичного джерела: визначення його зовнішніх особливостей (матеріал, почерк, шрифт, оформлення тексту), встановлення автентичності, читання тексту джерела, встановлення часу, місця, авторства,

обставин і мотивів походження тексту, тлумачення тексту, визначення його повноти представництва, наукової значимості. При дослідженні здобувачем окремих конкретних видів і категорій архівних джерел черговість, зміст роботи можуть істотно змінюватися в залежності від їх особливостей і конкретних цілей магістерського дослідження. Тільки всебічний критичний розбір архівного джерела може забезпечити виявлення його науково значимої інформації та допомогти досліднику в доборі методів її обробки для створення системи історичних фактів, що розкривають внутрішню сутність явищ і процесів, котрі вивчаються, їх взаємозв'язок і тенденції розвитку.

Вивчаючи архівні джерела, не намагайтеся тільки механічно переписувати фактичний матеріал, а й паралельно уважно осмислюйте знайдену інформацію. Цей процес має тривати протягом усієї роботи в читальному залі архіву, тоді власні думки, які виникли у дослідника під час знайомства з документами, стануть основою для отримання нового знання. Звичайно використовується не вся інформація, що міститься у повному документі, а тільки та, що безпосередньо стосується теми випускної кваліфікаційної роботи і тому найбільш цінна і корисна, отже, критерієм оцінювання вивченого є можливість його практичного використання в роботі.

З архівних джерел треба добирати не будь-які, а тільки наукові факти. Вони характеризуються такими властивостями, як новизна, точність, об'єктивність і достовірність. Новизна наукового факту свідчить про принципово новий, невідомий досі предмет, явище або процес. Точність наукового факту визначається об'єктивними методами і характеризує сукупність найсуттєвіших прикмет предметів, явищ, подій, їх кількісних та якісних визначень. При доборі фактів необхідно бути науково об'єктивним. Не можна відкидати факти тільки тому, що їх важко пояснити або знайти їм практичне застосування. Справді, сутність нового в науці не завжди чітко видно самому досліднику. Нові наукові факти, часом досить значні, саме через те, що їх значення недостатньо розкриті, можуть надовго залишатись у резерві науки і не використовуватися на практиці.

При здійсненні записів з архівних джерел до кожної виписки необхідно обов'язково вказати назву архіву, номер і назву архівного фонду, номер опису, номер і назву справи та номер аркушу, звідки ця інформація була запозичена. Зроблені в читальному залі архіву записи здобувач має обробляти по мірі їх накопичення й вміщувати їх у створені для кожного розділу роботи окремі папки.

2.3. Збирання необхідного матеріалу за допомогою комп'ютерних технологій

Універсальним засобом збору інформації для написання випускної кваліфікаційної роботи можуть стати новітні комп'ютерні технології. У мережі Інтерн стали доступними сотні тисяч електронних копій архівних документів; відсканованих історичних джерел, включаючи унікальні тексти античності й середньовіччя; матеріали археологічних, етнографічних та інших експедицій; колекції фотографій і зображень; різноманітні схеми і карти. У «кіберпросторі» існують електронні версії журналів і газет історичного та правознавчого профілів, забезпечений доступ до великої кількості дослідницьких статей і книг, а також до електронних каталогів бібліотек.

Отже, всевітня мережа Інтернет відкриває перед здобувачем, який готує випускну кваліфікаційну роботу, безмежні простори інформації. В першу чергу здобувачу слід звернутись до репозитарію бібліотеки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (<http://dspace.hnpu.edu.ua/>), Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка (<https://korolenko.kharkov.com/>), Національної бібліотеки України імені В. І. Вернацького (<http://www.nbuv.gov.ua/>), Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна (<http://www-library.univer.kharkov.ua/ukr/>) та ін. Радимо звернути увагу на такі ресурси: Googl Академія (<https://scholar.google.com.ua/schhp?hl=uk>), де шляхом введення ключових слів або теми, виставлення основних параметрів, буде підібрана прекрасна колекція наукових статей; eLIBRARY (<https://elibrary.ru/defaultx.asp?>) – збирання наукових статей, а також

авторефератів і дисертацій; Наукова періодика України (<http://journals.uran.ua/>) де розміщені електронні версії періодичних видань України. Здобувачі також мають можливість скористатися сайтом Інституту історії України (<http://www.history.org.ua>) та Інституту всесвітньої історії (<https://ivinas.gov.ua/publikatsiji.html>) Національної академії наук України та, на яких розміщені результати науково-дослідної роботи науковців України та архів наукових періодичних видань у форматі pdf. Сайт Інституту археології Академії наук України <https://www.iananu.org.ua/> буде корисним для тих здобувачів, які пишуть магістерську роботу з археології. При написанні роботи з правознавства доцільно звернутись до сайту Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України <http://idrnan.org.ua/>. З чинними законодавчими актами України можна познайомитись на сайті Верховної Ради України (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/a>). Цінні матеріали можна отримати на сайтах інших структурних підрозділів Академії наук України: Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса (<https://ipiend.gov.ua/>), Інституту соціології (<http://i-soc.com.ua/>), Інституту сходознавства імені Агатангела Кримського (<https://oriental-studies.org.ua/uk/home/>), Інституту українознавства імені І. Крип'якевича (<http://www.inst-ukr.lviv.ua/>), Інституту української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського (<http://archeos.org.ua/>) та ін.

Значний інтерес для здобувачів становлять сайти архівних установ України, на яких розміщена значна кількість унікальних документів: Центральний державний архів вищих органів влади та управління – <http://tsdavo.gov.ua/en/welcome/>; Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України – <https://csamm.archives.gov.ua/>; Центральний державний архів громадських об'єднань України – <http://cdago.gov.ua/>; Центральний державний історичний архів України, м. Київ – <https://cdiak.archives.gov.ua/>; Центральний державний кінофотофоноархів України ім. Г. С. Пшеничного - <https://tsdkffa.archives.gov.ua/old/index.php>; Державного архіву Харківської області – <http://archives.kh.gov.ua/> та ін.

В Інтернеті існує і багато інших історичних та правознавчих сайтів, де здобувач може знайти і підібрати необхідну для написання випускної кваліфікаційної роботи інформацію. При її доборі слід уникнути використання фальсифікованих документів і матеріалів; робіт сумнівної наукової цінності, де відсутні посилання на джерела інформації. З огляду на це, доцільніше звертатись до інформації яка розміщена на офіційних сайтах наукових та архівних установ.

2.4. Систематизація зібраних матеріалів

На першому етапі підготовки тексту випускної кваліфікаційної роботи необхідно усвідомити зібраний матеріал; систематизувати його і написати розгорнутий план-проспект роботи. Він має включати назву всіх структурних частин роботи і коротку анотацію окремих розділів та підрозділів, тобто мати форму своєрідного довідкового покажчика. В першу чергу здобувач повинен чітко визначити, якої головної мети він намагається досягти при написанні роботи. Добре було б прописати й завдання, наприклад: «у першому розділі потрібно відповісти на таке-то питання; у другому – досягти такого-то результату...

Остаточний варіант плану-проспекту узгоджується з науковим керівником і після цього стає обов'язковим документом. Зміна плану допускається лише за згодою наукового керівника.

РОЗДІЛ 3

РОБОТА НАД ТЕКСТОМ ВИПУСКНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Закінчивши збирання необхідного фактичного матеріалу, опрацювавши та систематизувавши його, здобувач переходить безпосередньо до написання тексту випускної кваліфікаційної роботи.

3.1. Вимоги та рекомендації до написання тексту

Виклад змісту випускної кваліфікаційної роботи повинен відповідати її

структурі, бути яскравим, логічним, вільним від загальних фраз і тавтологій, точним з фактичного боку та глибоким у теоретичному відношенні. Повнота інформації та максимальна стислість тексту роботи досягаються викиданням слів, які не несуть смислового навантаження. Здобувач повинен писати текст випускної кваліфікаційної роботи своїми словами та добре його редагувати. Перший варіант тексту потрібно писати на окремих аркушах, на одному боці, з полями. Це забезпечить зручність для переробок, вставок і поміток. Під час підготовки тексту роботи слід постійно консультиватися з науковим керівником. Текст, написаний розбірливим почерком або надрукований, слід подавати науковому керівнику на перевірку. Перший варіант тексту потрібно писати або роздрукувати на окремих аркушах, на одному боці, з полями. Це забезпечить зручність для переробок, вставок і поміток. Отримавши зауваження щодо змісту випускного кваліфікаційного дослідження, здобувач, врахувавши зауваження готує кінцевий варіант роботи, яку подає науковому керівнику в термін, визначений календарним планом.

Згідно з «Положенням» випускна кваліфікаційна робота повинна:

- виявити рівень спеціальної підготовки здобувача, що має відповідати кваліфікаційним вимогам обраної освітньої програми спеціальності та здатність і вміння здобувачем застосовувати отримані знання з фахових дисциплін для вирішення практичних завдань на основі використання емпіричних і теоретичних методів дослідження;

- базуватись на застосуванні прогресивних методів досліджень;

- містити обґрунтування актуальності теми, її теоретичної та практичної цінності;

- засвідчувати самостійність і системність підходу здобувача під час виконання дослідження з конкретної проблеми;

- демонструвати обізнаність здобувача з науковою літературою з теми дослідження;

- містити аналіз різних поглядів з посиланнями на джерела (у вигляді посилань або цитувань) і обов'язкове формулювання аргументованої авторської

позиції щодо порушених у роботі дискусійних питань;

- повністю розкривати тему дослідження, містити аргументоване обґрунтування висновків і пропозицій, що становлять наукову та практичну цінність.

3.2. Структура випускної кваліфікаційної роботи

Текст випускної кваліфікаційної роботи повинен мати суворо визначену структуру, основними елементами якої в порядку їх розміщення є такі:

- титульний аркуш;
- анотація та ключові слова;
- зміст;
- перелік умовних скорочень (за необхідності);
- вступ;
- основна частина;
- висновки;
- список використаних джерел та літератури;
- додатки (за необхідності).

3.3. Вимоги до змісту структурних частин випускної кваліфікаційної роботи

3.3.1. Титульний аркуш є першою сторінкою випускної кваліфікаційної роботи. Він містить повну назву міністерства, університету, факультету та кафедри, де була виконана робота; назву роботи; освітню програму; прізвище, ім'я, по-батькові її автора; науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по-батькові наукового керівника й рецензентів; місце і рік захисту роботи. Зразок оформлення титульного аркуша представлено в додатку 4.

3.3.2. Анотація та ключові слова подаються українською і англійською мовами. Загальний обсяг до однієї сторінки. Анотація до випускної кваліфікаційної роботи – це максимально стислий виклад усього проекту. У ній не повинно бути розлогих описів, зарозумілої розповіді про виконану роботу та іншого. Вона повинні включати короткі дані про автора; тему роботи, її обсяг; короткий опис цілей дослідження; ключові етапи і насичений фактами

висновок, що підтверджує унікальність роботи. Не варто недооцінювати важливість анотації. Це обличчя вашої випускної кваліфікаційної роботи. Часто достатньо лише поглянути на неї, щоб зрозуміти суть дослідження в цілому.

3.3.3. Зміст містить назву та номери початкових сторінок усіх структурних частин випускної кваліфікаційної роботи, у тому числі її розділів, підрозділів та пунктів. В електронному вигляді зміст краще робити за допомогою «закладок», або «гіперпосилання», бо це полегшує пошук. Зразок оформлення змісту представлено в додатку 5.

3.3.4. Перелік умовних скорочень подають перед вступом, якщо в роботі вжито специфічну термінологію, а також використано маловідомі скорочення, символи, позначки і таке інше. Перелік скорочень повинен бути поданий у вигляді окремого списку. Його треба друкувати двома колонками, в яких зліва за абеткою наводять скорочення, а справа – їх детальну розшифровку. Зразок оформлення переліку умовних скорочень представлено в додатку 6.

3.3.5. Вступ розкриває сутність, значимість і стан вивченості обраної здобувачем наукової проблеми, підстави і вихідні дані для її розробки. У вступі повинні бути такі обов'язкові елементи, які автор роботи має подати в рекомендованій нижче послідовності:

- обґрунтовується **актуальність** обраної теми та необхідність її сучасного дослідження на користь України (до однієї сторінки);

- визначаються **об'єкт і предмет дослідження**. При цьому необхідно виходити з того, що об'єкт – це процес чи явище, обране для вивчення, а предмет – це те, що знаходиться в межах об'єкту. Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і його частка. В об'єкті виділяється та його частина, яка служить предметом дослідження. Саме на нього і має бути спрямована основна увага автора випускної кваліфікаційної роботи, саме предмет дослідження визначає тему магістерської роботи;

- критично аналізується **стан наукової розробки теми**. Здобувач складає короткий огляд літератури за темою дослідження завдяки критичному аналізу

якої робить висновок, що обрана тема потребує подальшого вивчення;

- формулюється **мета** випускної кваліфікаційної роботи. Вона повинна відображати її кінцеві прогнозовані результати. Мета пов'язана з об'єктом і предметом дослідження. Для досягнення поставленої у роботі мети здобувач визначає основні **завдання**, які необхідно вирішити послідовно вирішити: «визначити», «проаналізувати», «описати», «узагальнити», «встановити», «розвинути», «довести», «обґрунтувати», «удосконалити», «розробити» та інше. Завдання повинні формулюватися точно й конкретно, оскільки їх вирішення повинно визначати зміст розділів роботи;

- визначаються та обґрунтовуються **хронологічні межі роботи**;

- визначаються та обґрунтовуються **географічні межі роботи**;

- визначається та аналізується **джерельна база роботи**. Здобувач подає характеристику кожної групи використаних джерел, у тому числі вказавши ті, що були зібрані автором особисто під час навчальних практик (археологічної, музейно-архівної, науково-педагогічної), польових експедицій, експериментів;

- наводяться головні **методичні положення і методичний апарат дослідження**, який є необхідною умовою досягнення поставленої в випускній кваліфікаційній роботі мети;

- вказується, у чому полягає **особистий внесок** здобувача у розв'язання даної проблеми та **наукова новизна отриманих** результатів. Здобувач наводить коротку характеристику нових наукових положень чи рішень, запропонованих ним особисто, демонструє відмінність отриманих результатів від відомих раніше: «уперше розроблено», «запропоновано новий», «узагальнено», «удосконалено», «одержав подальшого розвитку», «вперше введено до наукового обігу» тощо;

- обґрунтовується **теоретичне та практичне значення отриманих результатів**. Подається інформація про можливі шляхи практичного застосування одержаних результатів дослідження або факти про їх застосування на практиці;

- наводяться дані про **апробацію результатів роботи**. Зазначається на

яких конференціях, семінарах, круглих столах доповідались результати дослідження. Підтвердженням апробації результатів наукового дослідження є публікації здобувача за темою дослідження, перелік яких подається у вступі (із зазначенням вихідних даних).

Вступ має бути чітким і лаконічним. Його обсяг повинен становити від 5 до 10 сторінок тексту.

3.3.6. Основна частина магістерської випускної роботи складається з розділів, які можуть поділятися на підрозділи та пункти. Звичайно робота складається з 3-4 розділів, один з яких має бути присвячений використанню результатів дослідження в освітньому процесі закладів загальної, середньої чи позашкільної освіти (план-конспект уроку або розробка позакласного заходу). Кожний з розділів має свою назву, порядковий номер і починається з нової сторінки. Їх назви не повинні збігатися з назвою всієї роботи. Виклад матеріалу в кожному з розділів підпорядковують одній провідній ідеї, чітко визначеній автором. Кожен з них містить певну кількість положень, які не повинні дублюватися в інших розділах. У той же час всі розділи роботи мають бути пов'язані між собою і логічно розкривати суть дослідження у відповідності з його метою і завданнями. В кінці кожного розділу формулюють висновки із стислим викладом наведених у розділі наукових і практичних результатів; формулювання новизни результату; обґрунтування достовірності результату.

3.3.7. Висновки – це заключна частина дослідження обраної здобувачем проблеми. Їх обсяг повинен становити 3-5 сторінки тексту випускної кваліфікаційної роботи. Вони повинні бути цілком логічними і самостійними, спиратися на матеріал, що розмішується в розділах. Традиційно ця частина випускного кваліфікаційного дослідження не містить посилань, що є показником їх самостійного створення здобувачем. Підводячи підсумки, слід стисло викласти результати, що були одержані в роботі та обґрунтувати їх достовірність; зробити висновки щодо досягнення мети, що визначена у вступі та повноти виконання завдань дослідження; сформулювати перелік рекомендацій щодо наукового та практичного використання здобутих

результатів роботи. Загальний висновок випускної кваліфікаційної роботи не може бути простим переліком наукових результатів проведеного дослідження, а стати їх остаточним синтезом, тобто містити формулювання нового у вивченні та розв'язанні проблеми, обраної здобувачем.

3.3.8. Список використаних джерел та літератури має включати інформацію про джерела і літературу, що були використані в процесі підготовки роботи. Відомості про ці джерела та літературу необхідно подавати у відповідності з вимогами Національного стандарт України «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. ДСТУ 8302:2015». Ці відомості мають бути повними, що дозволить при потребі знайти вказані джерела та літературу й перевірити достовірність інформації, вміщеної в них і на яку посилається автор роботи. З кількох можливих способів групування матеріалів у списку найбільш рекомендованим є їх розміщення *у системному порядку*, коли джерела та література групується в окремі розділи за алфавітом. При цьому зберігається наскрізна нумерація. Не варто включати до списку праці, на які немає посилань у тексті роботи і вони фактично не були використані, а також підручники, посібники, науково-популярні та художні публікації, що не мають наукової цінності.

У випадку, коли здобувач для написання своєї випускної кваліфікаційної роботи використовує усні спогади учасників історичних подій, що досліджуються в роботі, перелік таких людей-інформаторів необхідно розмістити наприкінці списку джерел та літератури. Перелік повинен включати: прізвище, ім'я та по-батькові того, хто надав автору усну інформацію, рік його народження, громадянство, місце проживання, посаду та основні дані його громадянського паспорту (серія, номер, коли і ким виданий).

3.3.9. Додатки не входять у загальний обсяг випускної кваліфікаційної роботи, і тому вони не збільшують його. У додатки слід включати допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття тексту роботи: таблиці допоміжних цифрових даних; різноманітні ілюстрації та фотознімки; тексти або частини текстів оригінальних історичних документів; карти. Їх бажано

розмішати й нумерувати згідно з порядком посилання на них в основному тексті роботи. Всі схеми, таблиці та фотоматеріали повинні мати підписи, а малюнки та карти – ще й масштаб.

3.4. Мова і стиль викладу наукового матеріалу

Дуже серйозну увагу здобувач повинен приділити мові і стилю випускної кваліфікаційної роботи. Саме мовностилістична культура роботи найкраще виявляє як наукову, так і загальну культуру її автора. Для того, щоб продемонструвати свою здатність до самостійної науково-дослідної роботи та глибину наукової ерудиції слід не поспішаючи, послідовно переходячи від одного етапу до іншого, докладно розкриваючи методи своєї роботи, детально показати всі її особливості, ділячись успіхами й невдачами. Робота виконується українською мовою. Стиль роботи повинен бути науковим й складатись із роздумів, метою яких є доведення істин, виявлених унаслідок дослідження подій і фактів дійсності. Для тексту випускної кваліфікаційної роботи характерними мають стати завершеність, цілісність і пов'язаність. Найважливішим засобом вираження логічних зав'язків у роботі є спеціальні функціонально-синтаксичні засоби, що вказують на послідовність розвитку думки, заперечення, причинно-наслідкові відношення, перехід від однієї думки до іншої, висновок. Мова випускної кваліфікаційної роботи повинна бути прагматичною, тому в ній має бути мінімальна кількість емоційних елементів. Науковий текст характеризується тим, що його складають лише здобуті внаслідок тривалих наукових досліджень точні відомості й факти, це зумовлює і точність їх словесного викладу у формі використання спеціальної термінології. Саме завдяки використанню спеціальної термінології автор має можливість у стислій формі давати розгорнуті визначення і характеристики наукових фактів, понять, процесів, явищ. Терміни та поняття, що використовуються в роботі, слід добирати дуже ретельно. Спеціальну термінологію не можна підміняти професіоналізмами – словами та виразами професійної лексики, що поширені лише у певному науковому середовищі фахівців і зрозумілі тільки їм.

Культура мови випускної кваліфікаційної роботи має відзначатися такими якостями як смислова точність, якість і стислість. Смислова точність мови – одна з головних умов забезпечення наукової та практичної значимості інформації, вміщеної в тексті роботи. Недоречно вжите слово може суттєво викривити сенс написаного, призвести до подвійного тлумачення тієї чи іншої фрази, надати всьому тексту небажаної тональності. Якість мови досягається вмінням автора писати доступно та дохідливо. Порушення якості викладу виникають тоді, коли автор замість слів із точно визначеними значеннями використовує слова і словосполучення з невизначеними або занадто узагальненими значеннями; намагаючись надати своїй роботі уявну науковість, простим і усім добре відомим подіям і предметам дає ускладнені назви; неправильно розташовує слова у реченні. Стислість мови випускної кваліфікаційної роботи досягається вмінням автора уникати непотрібних повторів, надмірної деталізації та словесного мотлоху. Кожне слово і вираз тексту мають не тільки якомога точніше, але й стисліше донести до читача сутність думки автора. Слова і словосполучення, які не несуть жодного смислового навантаження мають бути вилучені з тексту випускного кваліфікаційного дослідження.

3.5. Правила цитування

Текст випускної кваліфікаційної роботи здобувач пише своїми словами, але в необхідних випадках він може вдаватися до цитування певних документів, джерел чи авторів. Цитування стає обов'язковим у тих випадках, коли мова йде про принципові положення і тому потребує точності їх викладу. Цитати можуть бути поділені на такі категорії: коли цитуються тексти і потім подається їх інтерпретація; й коли цитуються тексти у підтримку висловленого судження. Максимальний обсяг цитувань для випускної кваліфікаційної роботи не повинен перевищувати 40% від загального обсягу тексту. При цитуванні необхідно обов'язково дотримуватися таких вимог:

- цитування не повинно бути ні надмірним, ні недостатнім, бо і те й інше знижує рівень наукової роботи;

- текст цитати береться в лапки і наводиться у тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання;

- не можна викидати шматочки тексту, ніяк цього не позначивши. Потрібно інформувати про купюри: на місці пропущених слів та фраз слід ставити три крапки;

- не можна спотворювати текст своїм втручанням. Кожні коментарі, пояснення, уточнення повинні стояти в прямих дужках. Курсив і підкреслення, якщо вони не авторські, теж повинні пояснюватися заздалегідь;

- при непрямому цитуванні (при переказі, при викладенні думок інших авторів своїми словами) слід бути гранично точним у викладі думок автора і коректним при їх оцінці;

- не можна приписувати автору наукову ідею, яку той навів її у якості чужої;

- при кожному цитуванні повинно бути зрозуміло, хто автор фрази і на яке друковане або рукописне джерело посилається текст;

- здобувач може посилатися тільки на ту літературу чи джерела, які він особисто опрацював;

- якщо переписується цитата і не береться в лапки – це плагіат. У разі використання запозиченого матеріалу без посилання на першоджерела випускна кваліфікаційна робота знімається з розгляду.

3.6. Остаточна обробка тексту роботи

Початковий рукопис випускної кваліфікаційної роботи, як правило, потребує певного доопрацювання, яке доцільно розділити на чотири основних етапи.

На першому етапі здобувач повинен самостійно перевірити наскільки назва його роботи і назва розділів, підрозділів та пунктів відповідають їх змісту; уточнити наскільки логічно й послідовно викладений матеріал, чи достатньо аргументовані окремі положення, чи виділені основні висновки і рекомендації, чи вдалося розкрити новизну дослідження; ретельно перевірити всі формулювання і цитати, вірність написання всіх назв, прізвищ та дат.

Другий етап – перевірка на правильність оформлення рукопису. Вона проводиться відповідно до правил, які викладені у Розділі 4 цього навчально-методичного посібника.

Третій етап – доопрацювання тексту полягає в його редагуванні, основними задачами якого повинні стати: досягнення єдності стилю викладу; внесення змін в рубрикацію роботи; перевірка правильності орфографії та пунктуації.

Четвертий етап – перевірка роботи на плагіат Інститутом інформатизації освіти та отримання сертифікату за її результатами. Робота допускається до захисту за умови, якщо її текст визнається оригінальним не менше 75%.

Тільки виконавши всі ці доопрацювання здобувач подає текст випускної кваліфікаційної роботи науковому керівнику на перевірку. За результатами цієї перевірки науковий керівник дає згоду на попередній захист випускної кваліфікаційної роботи на засіданні відповідної кафедри.

3.7. Апробація результатів дослідження

Наукові здобутки магістранта мають бути відображені в його публікаціях та апробовані участю в наукових конференціях різного рівня. Обов'язковою умовою допуску до захисту випускної кваліфікаційної роботи здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти, згідно з «Положенням» є наявність не менше 2 публікацій.

РОЗДІЛ 4

ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ ВИПУСКНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

4.1. Загальні вимоги до оформлення роботи

Випускна кваліфікаційна робота з історії та правознавства повинна бути оформлена у відповідності з діючими державними стандартами та згідно правил, що стали традиційними для історичного факультету ХНПУ імені Г. С. Сковороди.

Обсяг основного тексту випускної кваліфікаційної роботи повинен

становити 50-60 сторінок друкованого тексту. До основного тексту не зараховуються сторінки зі списком використаних джерел та літератури, переліком умовних скорочень і додатками, а також сторінки основного змісту без тексту, на яких розміщені лише таблиці, схеми, рисунки. Загальний обсяг тексту випускної кваліфікаційної роботи не регламентується.

Текст випускної кваліфікаційної роботи друкується за допомогою комп'ютера шрифтом Times New Roman, кегль (розмір шрифту) 14, через півтора міжрядкові інтервали з числом рядків на сторінці не більше 30. В кожному рядку повинно бути не більше 58-60 знаків з урахуванням пробілів між словами. Розмір абзацу – 1 см. Сторінки всіх структурних компонентів роботи підлягають наскрізній нумерації. Текст роботи друкують на одному боці аркуша білого паперу формату А4 (210 x 297 мм), залишаючи береги таких розмірів: лівий – 30 мм, правий – 10 мм, верхній – 20 мм, нижній – 20 мм. Шрифт друку повинен бути чітким, стрічка – чорного кольору середньої жирності. Щільність тексту випускної кваліфікаційної роботи має бути однаковою. Текст повинен бути старанно вивірений і відредагований автором після комп'ютерного набору перед друком принтером.

Заголовки структурних частин «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ», «ДОДАТКИ» друкуються великими літерами. Вони відцентровуються відповідно до тексту роботи. Заголовки підрозділів друкуються маленькими літерами з першої великої та з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Заголовки пунктів друкують маленькими літерами з першої великої з абзацного відступу в розрядці в підбір до тексту. У кінці заголовка, надрукованого в підбір до тексту, ставиться крапка. Перенесення слів у заголовках не допускається. Відстань між заголовком (за винятком заголовка пункту) і текстом повинна дорівнювати трьом комп'ютерним інтервалам.

Кожну структурну частину випускної кваліфікаційної роботи – зміст,

перелік умовних скорочень, вступ, кожний з розділів, висновки, список використаних джерел та літератури і додатки треба починати з нової сторінки.

Номер кожного розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», після номера крапку не ставлять, потім з нового рядка великими літерами симетрично до тексту друкують назву розділу.

Наприклад:

РОЗДІЛ 1

БУРЖУАЗНІ РЕВОЛЮЦІЇ У ЄВРОПІ В СЕРЕДИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставиться крапка. Потім у тому ж рядку йде заголовок підрозділу.

Наприклад:

1.1. Причини та передумови революційних виступів

Пункти нумерують у межах кожного підрозділу. Номер пункту складається з порядкових номерів розділу, підрозділу, пункту, між якими ставлять крапку. Потім у тому ж рядку йде заголовок пункту, але пункт може і не мати заголовка.

Наприклад:

1.2.1. – перший пункт другого підрозділу першого розділу.

Підпункти нумерують у межах кожного пункту за такими ж правилами, як пункти.

Нумерацію сторінок роботи, її розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, ілюстрацій і таблиць здобувач повинен подавати арабськими цифрами без знаку №. Першою сторінкою роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок роботи. На титульному аркуші номер сторінки не ставлять, на всіх наступних сторінках номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці.

Прізвища, назви і цитати, що використані автором, необхідно перекладати на українську мову, якою пишеться випускна кваліфікаційна робота. Аббревіатуру назви дають лише після того, як при першому згадуванні ця назва

була дана повністю, а поруч, в дужках, – аббревіатура.

4.2. Оформлення посилань

При написанні випускної кваліфікаційної роботи здобувач повинен обов'язково давати посилання на джерела та літературу, фактичні матеріали з яких наводяться в роботі або на ідеях і висновках яких розробляються питання, що вивчаються в роботі. Такі посилання дають змогу перевірити достовірність відомостей про цитування документу, дають необхідну інформацію щодо нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову тексту, обсяг та ін.

У випускній кваліфікаційній роботі посилання подаються двох квадратних дужках, де зазначається порядковий номер джерела за загальним списком джерел та літератури та точно вказуються номери сторінок на які зроблено посилання в роботі.

Наприклад:

[9, с. 74] – посилання в тексті роботи на друковане джерело.

[7, арк. 5 – 5 (зв.)] – посилання в тексті роботи на архівне джерело.

4.3. Вимоги до оформлення ілюстрацій, таблиць, карт

Ілюстрації, креслення, схеми, графіки, діаграми, таблиці та карти необхідно подавати в роботі безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці, чи в додатках.

Включені в текст випускної кваліфікаційної роботи ілюстрації, таблиці та карти, нумерують послідовно в межах розділу (за винятком тих, що подані у додатках). Їх номер повинен складатися з номеру розділу і порядкового номеру ілюстрації, таблиці, або карти, між якими ставиться крапка.

Наприклад: Рис. 1.3 – третій рисунок першого розділу

Таблиця 1.2 – друга таблиця першого розділу.

Після номера вказується назва ілюстрації, таблиці чи карти.

На всі ілюстрації, таблиці чи карти, що використані в тексті, повинні бути посилання. Якщо автором ілюстрації є сам студент, то після слова «Рис» чи «Таблиця», номери і назви ставиться в дужках «Виконано автором». При необхідності ілюстрації доповнюють пояснювальним текстом.

Цифровий матеріал студенти можуть оформляти у вигляді *таблиць*. У тексті вини зазначаються написом «Таблиця» із зазначенням її номера. Заголовки граф таблиці повинні починатися з великих літер, підзаголовки – з маленьких, якщо вони складають одне речення із заголовком, і з великих, якщо вони є самостійними. Висота рядків повинна бути не меншою 8 мм. Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на наступну сторінку. При такому переносі назву таблиці вміщують тільки над її першою частиною, а над іншими частинами пишуть слова «Продовження табл.» і вказують номер таблиці.

Карти, які здобувач вміщує у свою випускню кваліфікаційну роботу, мають бути складені в масштабі, який би дозволяв розташувати їх на одній сторінці формату А4 або А3. Карти позначають словом «Рис.» і нумерують. Карта обов'язково повинна включати: рамку, саму карту, легенду і масштаб. Оформлення назви карти, масштабу, умовних позначень та змісту виконують різними шрифтами. В легендах карт скорочення не допускаються. При наявності картографічної сітки на карті підписи населених пунктів розташовують вздовж паралелей, якщо на карті картографічна сітка відсутня, то підписи населених пунктів виконують паралельно північній рамці карти. При цьому необхідно слідкувати за зміною географічних і адміністративно-політичних назв, щоб в історичних картах назви відповідали тому часу, якому вони присвячені і, навпаки, щоб в сучасних географічних картах уникнути застарілих та невживаних термінів.

4.3. Вимоги до оформлення приміток

Коли необхідно зробити пояснення до змісту тексту, ілюстрації, таблиці, карти, окремого терміну тощо слід використовувати в роботі примітки. Об'єкти, які потребують пояснення, помічаються в тексті роботи значками «*», «**», «***» і т.д. Самі пояснення позначаються словом «Примітки», друкуються шрифтом Times New Roman, кегль 12, через один міжрядковий інтервал і розміщуються в кінці сторінки, на якій згадується текст, термін, ілюстрація, таблиця, карта й інше, що потребує пояснень. Примітки відділяються від тексту короткою (4-5 см) рисою. Перший рядок нижче rischi

починають зі слова «Примітки» з двокрапкою. На наступних рядках шрифтом Times New Roman, кегль 12 розміщують примітки, кожна з яких починається з нового рядку і помічається відповідним значком «*» або «**», або «***» і т.д.

3.4. Вимоги до оформлення списку використаних джерел та літератури

Згідно з вимогами Національного стандарт України «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. ДСТУ 8302:2015» бібліографічний опис складають тією мовою, якою надрукована праця, додержуючись сучасної орфографії.

Приклад оформлення літератури у списку:

Книга, монографія	
Один автор	Рябченко О. Л. Студенти радянської України 1920–1930-х років: практики повсякденності та конфлікти ідентифікації. Харків: ХНАМГ, 2012. 456 с.
Кілька авторів	Петровський В. В., Радченко Л. О., Семененко В. І. Історія України: Неупереджений погляд: Факти. Міфи. Коментарі. Харків: ВД «Школа», 2007. 592 с.
П'ять і більше авторів	Українська ідея. Історичний нарис / Солдатенко В.Ф. та ін. К.: Інститут національних відносин і політології НАН України, 1995. 132 с.
За редакцією	Революційна доба 1917–1921 років у системі координат сучасної історіографії. / Відп. ред. В. Ф. Верстюк. К.: Інститут історії України, 2020. 251 с.
Багатотомне видання	Історія українського селянства: в 2 т. / відп. ред. : В. А. Смолій. К. : Наукова думка, 2006. Т. 2. 653 с.
Автор і перекладач	Снайдер Т. Кровавые земли: Европа между Гитлером и Сталиным / пер. с англ. Л. Зурнаджи. К.: Дуліби, 2015. 584 с.
Повторне видання	Бойко О.Д. Історія України: Навч. посіб. 3-є вид., випр. та доп. К.: Академвидав, 2006. 688 с.
Збірник документів	Харків. Збірник архівних документів і матеріалів. Серія «Стародавні міста Харківщини» / Голов. ред. С. І. Посохов; Упоряд: Л. М. Момот, О. С. Гнезділо, Л. П. Добреля, Т. В. Чернявська. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. Справ, 2004. 320 с.
Частина видання	
Розділ книги	Мигаль Б.К., Зайцев Б.П., Скоробогатов А.В. Харків у період Великої Вітчизняної війни. <i>Історія міста Харкова ХХ століття</i> . Харків : «Фоліо»; «Золоті сторінки», 2004. С. 309–374.
Збірник наукових	Гончарова О. С. Організація освітнього процесу вишу в умовах пандемії COVID-19 та заходів щодо запобігання її поширенню.

праць	<i>Актуальні проблеми освітньо-виховного процесу в умовах карантинних обмежень та дистанційного навчання: збірник наук. пр. Харків: ХНУБА, 2021. С.111–115.</i>
Тези доповідей, матеріали конференцій	Гончарова О. С. Поляки в суспільно-політичному, соціально-економічному та культурно-освітньому житті Харківщини у 1920-ті – 1930-ті роки. <i>Польсько-українська культурна спадщина на Слобожанщині: національна специфіка і взаємні впливи</i> . Матеріали міжнародної наукової конференції (Харків, 7-8 листопада 2019 р.). Харків: Видавець О. А. Мірошніченко, 2019. С. 70–86.
Статті з продовжуючих видань	Рябченко О. Л., Гончарова О. С. Прояви антисемітизму у вищих навчальних закладах УСРР (1920–1930 рр.). <i>Дослідження з історії і філософії науки і техніки</i> . Дніпро, 2020. Вип. 29(2). С. 132–139.
Статті з періодичних видань	Бажан О., Золотарьов В. Смертні вироки у період Великого терору на території Харківщини: статистика, процедура та персональний склад «розстрільної команди». <i>З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ</i> . 2019. № 1(51). С. 5–51.
Дисертація	
	Дихнич Л. П. Феномен моди в соціокультурних процесах ХХ століття : дис. ... канд. іст. наук : 17.00.01 / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, Ін-т іст. України НАН України. Київ, 2002. 170 с.
Автореферат дисертації	
	Гончарова О.С. Національні меншини Харківщини в умовах здійснення політики коренізації (20-ті–початок 30-х років ХХ століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд іст. наук : 07.00.01. Харків, 2007. 19 с.
Електронні ресурси	
Книга, монографія	Вирський Д. Річ Посполита про козаків (1560-і – початок 1650-х рр.). К.: Інститут історії України, 2021. 288 с. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=0015733 (Дата звернення 12.06.2021)
Статті з періодичних видань	Тертична А. Культурна комунікація України з Болгарією у світлі публічної дипломатії 1990-х рр. <i>Український історичний журнал</i> . 2020. Вип 1. С. 112–125. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=IDP=&S21STR=UIJ_2020_1_9 (Дата звернення 12.06.2021)

Тези доповідей, матеріали конференцій	Гончарова О. С., Мірошніченко С.В. Авторська пісня як елемент альтернативної культури в соціокультурному просторі УРСР 1960-х – 1980-х років. <i>Scientific Collection «InterConf», (45): with the Proceedings of the 3th International Scientific and Practical Conference «Scientific Community: Interdisciplinary Research» (March 16-18, 2021)</i> . Hamburg, Germany: Busse Verlag GmbH, 2021. С. 298–303. URL: https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/issue/view/16-18.03.2021 (Дата звернення 12.06.2021)
Матеріали з фондів архіву	
	Лист Голови Спілки «Чорнобиль» Г. Ф. Лепіна на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Масола щодо реєстрації Статуту Спілки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. <i>ЦДАГО України</i> (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71.
Матеріали з відділу рукописів бібліотеки	
	Наукове товариство ім. Шевченка. <i>Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаніка НАН України</i> . Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7.

3.5. Вимоги до оформлення додатків

Додатки студент повинен оформляти як продовження випускної кваліфікаційної роботи на наступних після списку використаних джерел і літератури її сторінках. Додатки необхідно розміщувати в порядку появи посилань на них у тексті роботи. Кожний додаток починається з нової сторінки. Кожний додаток повинен мати заголовок, надрукований зверху малими літерами комп'ютерного шрифту 14 з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток» і велика літера, що позначає додаток.

Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь.

Наприклад: Додаток А; Додаток Б; Додаток В

Дотримання здобувачем другого (магістерського) рівня вищої освіти при написанні випускної кваліфікаційної роботи усіх цих вимог і методичних порад сприятиме тому, що його робота матиме належний вигляд як за змістом, так і за формою.

РОЗДІЛ 5

ПІДГОТОВКА ДО ЗАХИСТУ ТА ЗАХИСТ ВИПУСКНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

5.1. Підготовка до попереднього захисту випускної кваліфікаційної роботи та її проведення

Повністю належно оформлена випускна кваліфікаційна робота брошурується та передається на кафедру не пізніше ніж за півтора місяці до визначеного терміну захисту. Разом із роздрукованим примірником роботи здобувач обов'язково подає на кафедру сертифікат перевірки роботи на плагіат та її електронний варіант на диску CD-RW, зміст якого повністю відповідає друкованому варіанту. Електронний варіант роботи подається у вигляді файлу формату Word. Ім'я файлу повинно відповідати прізвищу автора роботи. Разом із роздрукованим примірником роботи та її електронним варіантом здобувач також обов'язково подає на кафедру програми та матеріали наукових та науково-практичних конференцій, на яких було оприлюднено результати його роботи за темою дослідження, а також збірники наукових праць і наукові журнали, в яких опубліковані статті автора за темою дослідження. Допускається замість оригіналів подати на кафедру копії наукових доповідей і статей. У цьому випадку до копій мають додаватися точні й повні вихідні данні відповідних видань. Копії доповідей і статей разом із вихідними даними до них мають бути обов'язково завіреними підписом наукового керівника та печаткою університету.

У випадку, якщо здобувач порушує встановлені терміни подання випускної кваліфікаційної роботи на кафедру або не подає разом із роботою її електронний варіант чи публікації, в яких автором апробовані основні положення, висновки та наукові рекомендації зроблені в результаті дослідження, то в цьому випадку робота до захисту не допускається і може повторно претендувати на допуск не раніше ніж через рік.

Протягом тижня після подання випускної кваліфікаційної роботи на

кафедру науковий керівник вивчає її зміст і оформлення, на основі чого пише відгук і подає його на кафедру. У відгуку науковий керівник висловлює свою думку з приводу актуальності теми, що була обрана здобувачем та її зв'язку з науковими планами і програмами відповідної кафедри; вказує, як здобувач проаналізував історіографію проблеми та чи визначив він своє місце у її розв'язанні; оцінює джерельну базу роботи, а також загальну методичку і основні методи дослідження джерел; називає можливі конкретні шляхи використання результатів випускної кваліфікаційної роботи; висвітлює ступінь досягнення мети і вирішення основних завдань роботи, обґрунтованості її основних положень, висновків і рекомендацій; вказує відмінність одержаних здобувачем результатів від відомих раніше, їх наукову новизну; оцінює оформлення роботи. У відгуці науковий керівник повинен об'єктивно відбивати як позитивні, так і негативні сторони роботи, вказувати на її недоліки, робити зауваження. В кінці науковий керівник робить висновок про можливість допуску випускної кваліфікаційної роботи до захисту і виставляє попередню конкретну оцінку. Зразок форми відгука наукового керівника подано у додатку 7. Здобувач має змогу ознайомитись зі змістом відгуку і підготуватися до пояснення питань, які викликали зауваження наукового керівника.

Не пізніше ніж за місяць до призначеного терміну засідання Кваліфікаційної комісії (КК) проводиться попередній захист випускної кваліфікаційної роботи на засіданні відповідної кафедри. Він проводиться з дотриманням усіх вимог захисту наукової роботи на засіданні КК, що дає можливість здобувачу з'ясувати велику кількість питань щодо змісту й оформлення випускної кваліфікаційної роботи і остаточно підготуватись до її офіційного захисту. Під час попереднього захисту на засіданні кафедри здобувач робить доповідь за темою свого дослідження тривалістю 10-15 хвилин, бажано з використанням ілюстративних матеріалів. Подальше роз'яснення окремих положень, висновків і особливостей випускної кваліфікаційної роботи здійснюється у формі запитань викладачів кафедри та

відповідей здобувача. Тривалість обговорення та кількість запитань не регламентується. Науковий керівник має чітко й конкретно викласти учасникам обговорення випускної кваліфікаційної роботи усі її позитивні й негативні риси. В обговоренні роботи можуть узяти участь усі присутні на засіданні кафедри викладачі, наукові співробітники, докторанти й аспіранти кафедри, а також фахівці, спеціально запрошені на це засідання.

Висновок попереднього захисту оформлюється протоколом засідання відповідної кафедри згідно із загальноприйнятим порядком. Висновок щодо роботи повинен бути однозначним (позитивним чи негативним), із зазначенням конкретної попередньої оцінки і рекомендацією стосовно можливості подання роботи до захисту в КК. При цьому наводяться результати відкритого голосування учасників засідання кафедри із зазначенням кількості, які подали голоси «за» або «проти» такого висновку. Тож, за результатами попереднього захисту кафедра рекомендує або не рекомендує випускню кваліфікаційну роботу до захисту на засіданні Кваліфікаційної комісії. Без позитивної рекомендації кафедри робота до захисту на засіданні КК не допускається. Повторна спроба одержати позитивну рекомендацію від кафедри може відбутися не раніше ніж за рік. Якщо у висновку кафедри вказується, що автор магістерської роботи привласнив і використав матеріали чужих досліджень, тобто наявний плагіат, така робота вже ніколи не може бути прийнятою кафедрою навіть для попереднього розгляду.

5.2. Рецензування випускної кваліфікаційної роботи

Якщо за результатами попереднього захисту випускна кваліфікаційна робота дістала позитивну оцінку, кафедра призначає для її подальшого вивчення та підготовки рецензій двох компетентних фахівців за темою роботи. Для випускної кваліфікаційної роботи здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти необхідні дві рецензії (зовнішня і внутрішня). Внутрішній рецензент призначається із числа професорів, доцентів та викладачів педагогічного університету, здатних здійснити вичерпну й об'єктивну експертизу магістерського дослідження на ґрунті високої принциповості та

вимогливості. Зовнішній рецензент призначається лише з числа кандидатів або докторів наук, які є компетентними вченими саме з тієї наукової спеціальності, з якої написана випускна кваліфікаційна робота, і які не працюють у педагогічному університеті. Обидва офіційних рецензенти зобов'язані не лише об'єктивно прорецензувати магістерську роботу, але й взяти участь у її прилюдному захисті. Від ретельності рецензування, аргументованості та повноти висновків рецензентів великою мірою залежить об'єктивність рішення Кваліфікаційної комісії щодо оцінки випускної кваліфікаційної роботи.

Рецензія готується згідно з вимогами єдиної для історичного факультету форми, що надана в додатку 8. Рецензенти на основі вивчення випускної кваліфікаційної роботи висвітлюють в поданих до КК рецензіях такі обов'язкові питання, як актуальність обраної теми, її зв'язок із пріоритетними для кафедр історичного факультету науковими планами та програмами; доцільність мети й основних завдань випускної кваліфікаційної роботи, які були визначені автором; знання автором історіографії теми; оцінка джерельної бази роботи; прийоми та методи наукового дослідження, що були використані автором, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у роботі, їх достовірність, оцінка наукової новизни одержаних результатів; можливі конкретні шляхи використання результатів роботи; апробація матеріалів дослідження на наукових конференціях і в публікаціях тощо. Внутрішня та зовнішня рецензії повинні бути об'єктивними й відбивати як позитивні, так і негативні сторони випускної кваліфікаційної роботи, зокрема рецензенти мають наголосити на недостатньо вирішених проблемах, звернути увагу на висновки й твердження, що викликають сумніви і можуть служити підґрунтям дискусії під час захисту роботи. Рецензенти також повинні оцінити мову і стиль роботи, її завершеність у цілому та викласти зауваження щодо її оформлення. Отже, критичний підхід до випускного кваліфікаційного дослідження – головний критерій високого професіоналізму рецензента і доконечна умова конструктивної дискусії під час захисту роботи на засіданні КК. Якщо рецензент встановив брак джерельної

бази або недостатню обґрунтованість висновків роботи магістра, її низьку наукову і практичну цінність, помилки або порушення вимог до оформлення роботи він повинен вказати це в рецензії, зазначивши конкретні причини, через які здобувачу не може бути поставлена позитивна оцінка.

Рецензент має право вимагати від автора випускної кваліфікаційної роботи необхідні додаткові матеріали, що стосуються сутності проведеного ним дослідження.

Рецензії повинні бути особисто підписані рецензентами і подані на кафедру, де виконувалася випускна кваліфікаційна робота. Термін подання рецензій на кафедру – два тижні з дня одержання рецензентом тексту роботи. Здобувач має право не пізніше ніж за тиждень до захисту своєї роботи на засіданні КК ознайомитися з рецензією на роботу, щоб на її основі підготуватися до захисту.

5.3. Підготовка здобувача до захисту випускної кваліфікаційної роботи

Не пізніше як за п'ять днів до захисту випускна кваліфікаційна робота разом з відгуком наукового керівника та рецензіями передається в деканат для Кваліфікаційної комісії. Разом з роботою можуть надаватись також інші матеріали, що характеризують наукову та практичну значущість роботи (тези наукових доповідей та статті за темою дослідження; акти впровадження результатів дослідження; розроблені та виготовлені здобувачем макеті, моделі тощо). Наявність таких матеріалів підвищує цінність випускної кваліфікаційної роботи та враховується при оцінюванні.

У цей же час здобувач готує матеріали, що знадобиться для захисту, а саме:

- ✓ текст виступу на захисті випускної кваліфікаційної роботи у вигляді невеликої доповіді (7-10 сторінок);
- ✓ письмові відповіді на запитання, зауваження й побажання, що містяться у відгуку наукового керівника;
- ✓ письмові відповіді на запитання, зауваження й побажання, що містяться у внутрішній та зовнішній рецензіях;
- ✓ карти, схеми, таблиці, діаграми, малюнки та інші графічні

зображення, взяті з тексту випускної кваліфікаційної роботи і відповідним чином підготовлені до демонстрації в залі засідання КК;

✓ чернетка або інший екземпляр тексту роботи.

Перше і найголовніше, з чого звичайно починається підготовка здобувача до захисту випускної кваліфікаційної роботи, – це його робота над виступом за результатами дослідження у формі доповіді, яка має розкрити сутність, теоретичне і практичне значення результатів проведеного дослідження. Розпочати слід з визначення актуальності обраної теми, критично проаналізувати стан наукової розробки теми, дати опис наукової проблеми, визначити об'єкт і предмет дослідження, сформулювати мету дослідження й основні завдання, які були вирішені для досягнення цієї мети, обґрунтувати географічні та хронологічні межі роботи, вказати, у чому полягає наукова новизна роботи, довести можливість практичного використання результатів дослідження, вказати, яку апробацію пройшла випускна кваліфікаційна робота чи її окремі положення. Далі здобувач має охарактеризувати зміст своєї роботи, приділяючи основну увагу кінцевим результатам, критичним зіставленням і оцінкам. У заключній частині своєї доповіді здобувач наводить загальні висновки (не повторюючи часткові узагальнення, зроблені під час характеристики основної частини роботи) та основні рекомендації.

При підготовці до захисту здобувачу бажано ще раз уважно переглянути весь текст випускної кваліфікаційної роботи (чернетку або інший екземпляр, які залишаються у автора), зробити необхідні позначки на її сторінках, вкласти у потрібних місцях закладки. Особливу увагу слід приділити посиланням на документальні джерела, цитатам, аналізу найбільш важливих фактів і подій, висновкам, рекомендаціям, а також різним графічним матеріалам, особливо картам, аналітичним таблицям, схемам і графікам, які містять у наочній і концентрованій формі найбільш значимі результати виконаного автором дослідження. Частину графічного матеріалу бажано підготувати таким чином, щоб мати змогу демонструвати їх у залі засідання КК без особливих труднощів і щоб їх було видно всім присутнім.

5.4.Захист випускної кваліфікаційної роботи

Захист випускної кваліфікаційної роботи проходить на відкритому засіданні Кваліфікаційної комісії, склад якої було затверджено наказом ректора університету. Перед початком роботи комісії секретар КК передає голові комісії зброшурований примірник випускної кваліфікаційної роботи разом із відгуком наукового керівника, рецензіями та сертифікатом про перевірку роботи на плагіат, без яких робота до захисту не допускається. Окрім цього, голові комісії мають бути передані електронний варіант роботи магістра й примірники тих наукових публікацій здобувача, в яких пройшли апробацію окремі положення роботи.

Після оголошення головою Кваліфікаційної комісії прізвища автора випускної кваліфікаційної роботи та назви її теми здобувач виступає з доповіддю на 10-15 хвилин. Звичайно доповідь починається зі звернення: *«Шановний пане голову! Шановні члени Кваліфікаційної комісії! Шановні присутні!...»*. Далі здобувач характеризує свою роботу згідно з текстом доповіді, зміст якої він підготував раніше і узгодив з науковим керівником. Ця доповідь покликана показати високий рівень теоретичної підготовки автора роботи, його ерудицію та здатність дохідливо викласти основні наукові результати проведеного дослідження. Свій виступ здобувач може подати як у формі читання, так і, що буде значно краще, у формі вільного переказу тексту доповіді. Мова доповідача повинна бути вільною, спокійною, чіткою і правильною з точки зору мовних вимог. Не треба перевантажувати доповідь великим обсягом фактичного матеріалу. Краще більше уваги приділити показу найбільш оригінального з того, що досліджувалося. Під час доповіді доцільно користуватися різноманітним ілюстративним матеріалом – картами, таблицями, схемами, діаграмами тощо, який необхідно підготувати завчасно.

Після завершення виступу здобувача члени Кваліфікаційної комісії, рецензенти і всі присутні мають право задавати йому питання за змістом роботи, що захищається. Здобувач повинен по суті відповісти на запитання, дати аргументовані роз'яснення щодо критичних зауважень висловлених у

рецензіях. Якщо відповіді будуть короткими, чіткими, вичерпними і по суті заданих питань, буде свідчити, що здобувач вільно та глибоко володіє знаннями з проблеми свого дослідження, а також вміє вести наукову дискусію і має високу загальну та наукову ерудицію.

Далі голова Кваліфікаційної комісії зачитує відгук наукового керівника і дві рецензії, або, якщо науковий керівник і рецензенти присутні на захисті, він надає слово спочатку науковому керівнику, а потім рецензентам. У стислій формі вони повинні повідомити членів комісії та присутніх про свою думку як щодо змісту і оформленню рецензованої ними роботи, так і щодо виступу здобувача та його відповідей на запитання.

Після виступу наукового керівника та рецензентів здобувачу знову надається слово, в якому він повинен відповісти на зауваження наукового керівника та рецензентів, пояснити свою точку зору з приводу вказаних недоліків. Він може прийняти зауваження або переконливо аргументувати, чому не погоджується з ними.

На наступному етапі захисту голова Кваліфікаційної комісії надає слово бажаним з числа присутніх, які також можуть виступити зі своїми пропозиціями та зауваженнями щодо випускної кваліфікаційної роботи і захисту здобувачем її принципів положень.

У кінці обговорення випускної кваліфікаційної роботи здобувачу надається заключне слово, в якому він має можливість ще раз підтвердити або уточнити свою позицію з порушених питань, відповісти на зауваження виступаючих, дати свою оцінку допомозі, що була йому надана при написанні роботи відповідною кафедрою, науковим керівником, рецензентом чи окремими викладачами історичного факультету.

Отже, процедура прилюдного захисту випускної кваліфікаційної роботи розкриває не тільки зміст дослідження та його навчально-наукову цінність, а й доповнює уявлення про самостійність виконаної здобувачем наукової роботи, вільне володіння відповідним фактичним матеріалом, знання історіографії проблеми та джерел і, в кінцевому підсумку, – рівень професійної

підготовки майбутнього магістра до самостійної педагогічно-наукової діяльності після закінчення вищого навчального закладу.

5.5.Критерії оцінювання

Після закінчення усіх вище вказаних етапів захисту випускних кваліфікаційних робіт певної групи студентів Кваліфікаційна комісія на своєму закритому засіданні обговорює і шляхом відкритого голосування визначає кожній із робіт остаточну оцінку. Оцінювання роботи здійснюється за національною шкалою та за 100 бальною шкалою Університету.

При оцінюванні випускної кваліфікаційної роботи Кваліфікаційна комісія враховує такі основні критерії: 1) вагомість отриманих наукових результатів та якість оформлення кваліфікаційної роботи; 2) презентацію та представлення результатів роботи під час офіційного захисту; 3) оприлюднення результатів кваліфікаційної роботи.

№ з/п	Орієнтовні критерії оцінювання	Кількість балів
1.	Вагомість отриманих наукових результатів: <ul style="list-style-type: none"> ✓ точність та коректність формулювань наукових положень та висновків; ✓ наукова новизна та практична значущість; ✓ актуальність обраної теми наукового дослідження; ✓ чіткість постановки мети та завдань кваліфікаційної роботи та повнота їх реалізації; ✓ адекватність обраних методів наукового дослідження; ✓ обсяг отриманих експериментальних даних та глибина їх інтерпретації; ✓ дотримання наукового стилю викладу інформації. 	До 50 балів
	Якість оформлення випускної кваліфікаційної роботи відповідно до встановлених вимог.	До 10 балів
2.	Представлення результатів кваліфікаційної роботи на офіційному захисті (якість доповіді та мультимедійної презентації, відповіді на запитання).	До 30 балів
3.	Оприлюднення результатів кваліфікаційної роботи: <ul style="list-style-type: none"> ✓ участь в наукових конференціях, конкурсах студентських наукових робіт; ✓ наявність наукової публікації за результатами кваліфікаційної роботи (в друкованому чи 	До 10 балів

	електронному виданні); ✓ впровадження результатів наукової роботи в практику, наявність актів впровадження.	
	Максимальна оцінка	100 балів

Після обговорення і визначення членами Кваліфікаційної комісії оцінок кожному з авторів випускних кваліфікаційних робіт, що захищалися на даному засіданні, голова комісії оголошує їх усім присутнім. Після цього голова КК закриває засідання.

Авторів кращих випускних кваліфікаційних робіт, які продемонстрували під час захисту високу загальну підготовку та здатність до проведення наукового дослідження, Кваліфікаційної комісії може рекомендувати до аспірантури. Найбільш цінні та цікаві матеріали з таких робіт можуть рекомендуватися для публікації у фахових виданнях історичного факультету. Ці рішення передаються на розгляд і затвердження Вченої ради університету, відділу аспірантури, ради історичного факультету та відповідних кафедр.

Здобувач, випускна кваліфікаційна робота якого не відповідала встановленим вимогам за змістом або оформленням роботи і тому не отримала позитивної оцінки, має право доопрацювати свою роботу і захищати її на засіданні Кваліфікаційної комісії повторно протягом трьох років після закінчення курсу навчання в Університеті, але тільки один раз і не раніше наступного року. Здобувачам, які не захищали випускну кваліфікаційну роботу з поважної причини (підтвердженою документально), наказом ректора може бути продовжено термін навчання до закінчення терміну роботи Кваліфікаційної комісії з метою захисту кваліфікаційної роботи, але не більше, ніж на один рік.

Процедура подання апеляції визначена у «Положенні про організацію та проведення атестації на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» і «магістр»» у п.6 «Робота апеляційної комісії».

ДОДАТКИ

Додаток 1

Зразок форми заяви, яку здобувач подає на кафедру для одержання дозволу писати на ній випускню кваліфікаційну роботу

Завідувачу кафедри

(назва кафедри)

(вчене звання, науковий ступінь, прізвище, ініціали)

здобувача другого (магістерського) рівня

вищої освіти

(прізвище, ім 'я, по-батькові)

ЗАЯВА

Прошу Вашого дозволу писати випускню кваліфікаційну роботу на кафедрі *(назва кафедри)*.

Прошу затвердити таку тему випускної кваліфікаційної роботи: *«Назва роботи»*.

Прошу призначити науковим керівником *(прізвище, ініціали, науковий ступінь, вчене звання, посада)*.

Дата

Підпис здобувача

Додаток 2

Завдання на кваліфікаційну роботу

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ

Історичний факультет

Кафедра _____

Освітній рівень Магістр

Освітня програма Історія в закладах освіти

Спеціальність 014.03 Середня освіта (Історія)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

« _____ » _____ р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

здобувачу другого (магістерського) рівня вищої освіти

(прізвище, ім'я по батькові)

Тема роботи: _____

Науковий керівник: _____

(прізвище, ім'я по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Строк подання здобувачем роботи _____

Дата видачі завдання _____

Додаток 3

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання	Примітка

Здобувач

_____ (Підпис)

_____ (Прізвище, ініціали)

Науковий керівник

_____ (Підпис)

_____ (Прізвище, ініціали)

Додаток 4

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ХАРКІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ІМЕНІ Г.С.СКОВОРОДИ

Історичний факультет

Кафедра _____

освітня програма Історія в закладах освіти

спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістр

ТЕМА РОБОТИ

здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти

(Прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник _____

(Прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Рецензент _____

(Прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Рецензент _____

(Прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Харків – рік

Додаток 5

Зразок оформлення змісту випускної кваліфікаційної роботи

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 СТАНОВЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ	12
1.1. Визнання незалежності України державами світу. Вихід на міжнародну арену.....	12
1.2. Основні завдання та пріоритети зовнішньополітичної діяльності.....	25
РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	37
2.1. Україна і держави колишнього СРСР.....	37
2.2. Європейський та євроатлантичний напрями.....	49
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНИЙ РОЗДІЛ	57
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	70
ДОДАТКИ	83

Додаток 6

Зразок оформлення переліку умовних скорочень

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВУЦВК	– Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет
НКВС	– Народний комісаріат внутрішніх справ
НКЗС	– Народний комісаріат земельних справ
НКО	– Народний комісаріат освіти
РНК	– Рада Народних Комісарів
СРСР	– Союз Радянських Соціалістичних Республік
УСРР	– Українська Соціалістична Радянська Республіка
ЦВК	– Центральний виконавчий комітет
ЦК КП(б)У	– Центральний комітет Комуністичної партії (більшовиків) України

Додаток 7

Зразок форми відгуку наукового керівника на випускню кваліфікаційну роботу

ВІДГУК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА НА ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Виконана здобувачем другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія) _____
(прізвище, ім'я, по-батькові)

Тема роботи _____

1. Актуальність теми _____
2. Доцільність мети й основних завдань випускної кваліфікаційної роботи, які були визначені автором _____
3. Оцінка знання автором історіографії теми _____
4. Оцінка джерельної бази роботи _____
5. Прийоми і методи наукового дослідження, що були використані автором _____
6. Ступінь обґрунтованості й достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані в роботі _____
7. Наукова новизна одержаних результатів _____
8. Висновки й твердження, що викликають сумніви та можуть служити підґрунтям для дискусії під час захисту роботи _____
9. Можливі конкретні шляхи використання результатів роботи _____
10. Оцінка мови та стилю роботи _____
11. Оцінка оформлення роботи та його відповідності встановленим вимогам _____
12. Апробація матеріалів дослідження на наукових конференціях та в публікаціях _____
13. Найбільш позитивні сторони випускної кваліфікаційної роботи _____
14. Негативні сторони випускної кваліфікаційної роботи _____
15. Побаження автору _____
16. Загальна оцінка випускної кваліфікаційної роботи _____

Відгук склав _____
(прізвище, ініціали, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи)

« _____ » _____ 20__ р.

(Підпис)

Додаток 8

Зразок форми рецензії на випускню кваліфікаційну роботу

РЕЦЕНЗІЯ НА ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Виконана здобувачем другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія) _____

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Тема роботи _____

17.Актуальність теми _____

18.Доцільність мети й основних завдань випускної кваліфікаційної роботи, які були визначені автором _____

19.Оцінка знання автором історіографії теми _____

20.Оцінка джерельної бази роботи _____

21.Прийоми і методи наукового дослідження, що були використані автором _____

22.Ступінь обґрунтованості й достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані в роботі _____

23.Наукова новизна одержаних результатів _____

24.Висновки й твердження, що викликають сумніви та можуть служити підґрунтям для дискусії під час захисту роботи _____

25.Можливі конкретні шляхи використання результатів роботи _____

26.Оцінка мови та стилю роботи _____

27.Оцінка оформлення роботи та його відповідності встановленим вимогам _____

28.Апробація матеріалів дослідження на наукових конференціях та в публікаціях _____

29.Найбільш позитивні сторони випускної кваліфікаційної роботи _____

30.Негативні сторони випускної кваліфікаційної роботи _____

31.Загальна оцінка випускної кваліфікаційної роботи _____

Рецензію склав _____

(прізвище, ініціали, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи)

« _____ » _____ 20__ р.

(Підпис)

Навчальне видання

**Гончарова Ольга Сергіївна
Мірошніченко Світлана Валентинівна
Олійник Олександр Миколайович
Рябченко Ольга Леонідівна**

Основні вимоги та методичні поради до виконання, оформлення та захисту випускної кваліфікаційної роботи магістра з історії та правознавства

Методичні рекомендації

Відповідальний за випуск:

Гончарова О. С. – кандидат історичних наук, доцент,
зав. кафедрою історії України

Комп'ютерна верстка:

Гончарова О.С.

Відповідальність за дотримання вимог академічної доброчесності несуть автори

Підписано до друку 30.06.2021 р.
Гарнітура Times New Roman. Ум. друк, арк 2,4.